

NARODOWY BANK POLSKI
DEPARTAMENT SYSTEMU PŁATNICZEGO

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEGO
SYSTEMU PŁATNICZEGO W II PÓŁROCZU 2005 ROKU

MARZEC 2006 r.

I. WSTĘP

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w II półroczu 2005 r.

Materiał powyższy zawiera półroczną informację o:

- 1) funkcjonowaniu systemów SORBNET i SORBNET-EURO, prowadzonych przez NBP,
- 2) funkcjonowaniu systemów ELIXIR i EuroELIXIR, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- 3) systemach rozrachunku papierów wartościowych,
- 4) rynku kart płatniczych,
- 5) incydentach w systemie płatniczym,
- 6) działaniach nadzorczych podjętych w NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności i agentami rozliczeniowymi, oraz

ogólną ocenę funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w ostatnim półroczu.

II. SYSTEMY SORBNET i SORBNET-EURO

W II półroczu 2005 r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami SORBNET i SORBNET-EURO, były:

- 1) wprowadzenie zmian funkcjonalnych i technicznych w systemach SORBNET oraz SORBNET-EURO,
- 2) wprowadzenie zmian w regulacjach wewnętrznych NBP w związku z dostosowaniem do powyższych zmian w systemach SORBNET i SORBNET-EURO,
- 3) prace analityczne w ramach systemu SORBNET-EURO,
- 4) prace związane z przewidywanym przejściem z systemu TARGET do TARGET2.

Ad 1)

W ramach prac informatycznych prowadzonych w obszarze systemów SORBNET i SORBNET-EURO zostały opracowane i wprowadzone modyfikacje obejmujące nowe rozwiązania i funkcje w systemie SORBNET i SORBNET-EURO, usprawniające obsługę zleceń kierowanych przez banki i KDPW S.A. do tych systemów, jak również obsługę wykorzystywanego przez banki modułu bankowego, tj. aplikacji SORBNET_BW. Zakres wprowadzonych zmian określony został głównie na podstawie uwag i spostrzeżeń zgłaszanych przez uczestników systemów do Departamentu Systemu Płatniczego, wynikłych w trakcie użytkowania ww. aplikacji i wykorzystywania systemów SORBNET i SORBNET-EURO. Zakres zmian wprowadzonych w systemach dotyczył:

- w ramach funkcji związanych z obsługą zleceń w euro:
  - 1) sposobu wczytywania kodów BIC z BIC DIRECTORY,
  - 2) rejestracji zleceń transgranicznych z możliwością podania kodu routingu, w przypadku gdy bank beneficjenta nie jest obsługiwany przez RTGS będący komponentem systemu TARGET,
  - 3) wczytywania zleceń z podanym kodem routingu,

- 4) zablokowania możliwości automatycznego zwrotu zleceń transgranicznych, które podlegały wyjaśnieniu przez NBP;
- w ramach funkcji związanych z obsługą zleceń w złotych:
  - 1) zablokowania możliwości automatycznego zwrotu przez bank zleceń w złotych, w których stroną obciążaną jest rachunek prowadzony w DSP (czyli np. zleceń odsetek od lokaty);
- w ramach funkcji dotyczących obu systemów:
  - 1) wyglądu ekranów w części administracyjnej,
  - 2) rejestracji zleceń dotyczących dawnego GOWD.

Część wprowadzonych zmian wymusiła konieczność niewielkiej modyfikacji struktury komunikatów przekazywanych między bankami i KDPW S.A. a DSP. W związku z powyższym uaktualnione zostały formaty pliku wejściowego komunikatów SWIFT dla SORBNET_BW, pliku do zasilania aplikacji SORBNET_BW poprzez sieć oraz struktura komunikatów EDIFACT.

W dniach 2 – 4 listopada 2005 roku z udziałem uczestników systemu zostały przeprowadzone testy nowej wersji modułu klienta bankowego SORBNET_BW, zawierającej ww. opisane zmiany. Produkcyjne uruchomienie nowej wersji aplikacji miało miejsce w dniu 3 lutego 2006 roku.

Ponadto w ramach prac związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa systemu SORBNET-EURO i SORBNET, zgodnie z wymaganiami zawartymi w wytycznych dotyczących bezpieczeństwa systemu TARGET (*TARGET risk management framework*), kontynuowane były działania dostosowawcze do wymogów stawianych przez ESBC przed krajowymi komponentami systemu TARGET. W ramach tych prac kontynuowano prace nad opracowaniem plan ciągłości działania (PCD) dla systemu SORBNET-EURO, w tym scenariuszy i procedur działania w określonych sytuacjach awaryjnych.. Przeprowadzone zostały 3 testy PCD dla systemu SORBNET-EURO:

- 29 października – test technologiczny,
- 3 grudnia – test logistyczny (ćwiczenia sprawdzające),
- 15 grudnia – ćwiczenia dla sztabu kryzysowego.

Prace związane z opracowaniem planu ciągłości działania dla systemu SORBNET-EURO zostały zakończone przyjęciem w dniu 6 stycznia 2006 r. przez Zarząd Narodowego Banku Polskiego uchwały w sprawie Planu Ciągłości Działania Systemu SORBNET-EURO (Uchwała Nr 1/1/DSP/2006) określającej procedury, mające na celu zapewnienie ciągłości obsługi funkcji krytycznej, jaką jest realizacja płatności w euro w systemie SORBNET-EURO w sytuacji kryzysowej. Uchwała weszła w życie w dniu 1 lutego 2006 roku.

W ramach prac związanych z bezpieczeństwem systemu SORBNET-EURO, kontynuowane były również prace nad tzw. *Action plan* – dokumentem będącym rezultatem przeprowadzonej analizy ryzyka w obszarze systemu SORBNET-EURO, opisującym działania pozostające do zrealizowania w celu minimalizacji ryzyka wynikającego z wystąpienia określonego zagrożenia.

Ad 2)

W związku z pracami nad nową funkcjonalnością systemu SORBNET i SORBNET-EURO zmieniona została, uchwałą nr 65/2005 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia

7 grudnia 2005 r., uchwała nr 12/2005 w sprawie wprowadzenia wzoru umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO.

Potrzeba dokonania zmian w treści wzoru umów wprowadzanych obowiązującą uchwałą wyniknęła przede wszystkim ze zmian dokonanych w przepisach prawnych (kpc), dotyczących sądów polubownych, wprowadzenia nowej wersji oprogramowania (zmiany opisane w ad. 1)), zmian taryfy prowizji i opłat bankowych pobieranych przez NBP oraz z konieczności zweryfikowania błędów redakcyjnych. Uchwała nr 65/2005 była pierwszą modyfikacją postanowień uchwały nr 12/2005 od czasu uruchomienia systemu SORBNET-EURO.

W omawianym okresie Departament Systemu Płatniczego wprowadził również zmiany w warunkach prowadzenia rachunków bieżących banków, tj. podpisany został aneks nr 1 do obowiązującej umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO, zawartej między Narodowym Bankiem Polskim a bankami uczestniczącymi w systemie SORBNET i SORBNET-EURO, oraz podobnej umowy zawartej z Krajowym Depozytem Papierów Wartościowych S.A.

Aneks wprowadza uaktualnienia zapisów umowy w związku ze zmianami wspomnianymi w pkt. 1) oraz m. in. rozszerzenie listy obligacji skarbowych będących przedmiotem zabezpieczenia kredytu intraday w euro i zmiany w dodatku nr 10 do Załącznika 1A do umowy, wynikające z konieczności dostosowania komunikatów do przekazywania za pośrednictwem systemu SORBNET-EURO płatności transgranicznych do szerszego kręgu banków, tj. również do banków spoza obszaru euro.

Ad 3)

W drugim półroczu 2005 roku kontynuowane były także prace analityczne mające na celu umożliwienie otwarcia rachunku w systemie SORBNET i SORBNET-EURO dla uczestnika zdalnego z obszaru UE, tj. zagranicznych instytucji kredytowych oraz pośredników rozliczeniowych działających na rynku pieniężnym bądź papierów wartościowych.

W ramach prac analitycznych prowadzonych w obszarze systemu SORBNET-EURO został opracowany, na podstawie informacji z banków uzyskanych za pośrednictwem Związku Banków Polskich, materiał analizujący przyczyny stosunkowo niskiego stopnia wykorzystania przez banki systemu SORBNET-EURO. Na bazie uzyskanych informacji, Departament Systemu Płatniczego opracował materiał informacyjny dla członków Zarządu NBP nt. stopnia wykorzystywania przez banki systemu SORBNET-EURO, obejmujący okres od 7 marca do 30 listopada 2005 r.

Ad 4)

W związku z przygotowywanym przez EBC nowym projektem systemu TARGET2, opartym o tzw. wspólną platformę (SSP), na podstawie decyzji Zarządu NBP ze stycznia 2005 r. o przystąpieniu NBP do SSP, powołana jeszcze w 2004 r. Komisja ds. Systemu TARGET2 zintensyfikowała działania w zakresie dotyczącym analizy funkcjonalności SSP w celu przygotowania NBP i polskiego środowiska bankowego do przejścia z rozliczeniami w euro z systemu TARGET do TARGET2.

W zakresie analizy funkcjonalności systemu TARGET2, Departament Systemu Płatniczego rozpoczął szczegółową analizę dokumentacji funkcjonalnej systemu TARGET2 (*User Detailed Functional Specification*). Jednocześnie inne departamenty merytoryczne NBP, zgodnie z ustaleniem Komisji ds. Systemu TARGET2, przeprowadziły wstępną analizę tej

dokumentacji pod kątem zadań wykonywanych w poszczególnych departamentach w ramach przyszłej obsługi systemu.

W II półroczu 2005 r. kontynuowano także współpracę ze środowiskiem bankowym w zakresie uczestnictwa banków w systemie TARGET2. W celu usprawnienia współpracy i komunikacji pomiędzy NBP a środowiskiem bankowym uruchomiona została skrzynka mailowa służąca do bieżących kontaktów z bankami w zakresie kwestii związanych z systemem TARGET2 (target2@mail.nbp.pl) oraz przygotowano koncepcję spotkań z bankami, KIR S.A. i KDPW S.A. w formie tzw. Klubu TARGET2.

Zgodnie z sugestią funkcjonującego przy EBC Komitetu ds. Systemów Płatności i Rozrachunku, NBP przeprowadził także konsultacje z krajowym środowiskiem bankowym nt. poziomu opłat w przyszłym systemie TARGET2.

Przeprowadzono również wstępne rozmowy z KIR S.A. mające na celu wypracowanie zasad rozrachunku KIR w nowym środowisku, jakim będzie SSP.

Analiza wykorzystywania przez banki systemu SORBNET-EURO nie była prezentowana w materiale za I półroczu 2005 r. z uwagi na krótki okres funkcjonowania systemu, w związku z czym poniższa syntetyczna analiza zaprezentowana jest od momentu uruchomienia systemu tj. od dnia 7 marca do końca 2005 roku. Przedstawione dane nie uwzględniają liczby i wartości transakcji związanych z kredytem intraday, gdyż dane te zaburzałyby zwłaszcza średnie wartości zleceń realizowanych w tym systemie. .

Od początku funkcjonowania systemu, poprzez SORBNET-EURO zrealizowanych zostało 54.411 transakcji w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 257 zleceń. Zdecydowaną większość (91%) stanowiły zlecenia transgraniczne, w szczególności płatności przychodzące do systemu, których wolumen w tym okresie wyniósł 40.572 zlecenia, co stanowiło blisko 75% ogólnej liczby transakcji zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych wyniósł 9.008, co stanowiło około 17% wszystkich zleceń. Płatności krajowe w wysokości 4.831 zleceń stanowiły około 9% ogólnego wolumenu transakcji i były to głównie transakcje międzybankowe.

Rzeczywista wartość płatności rozliczonych przez system SORBNET-EURO, tj. po odliczeniu wartości transakcji związanych z kredytem intraday, wyniosła 11,24 mld euro, co daje średnią dzienną wartość obrotów w wysokości około 53 mln euro i przeciętną wartość pojedynczego zlecenia równą 206,5 tys. euro. Spośród ogólnej wartości transakcji rozliczonych przez system SORBNET-EURO, 83% stanowiły płatności transgraniczne. Relacja zleceń wysłanych i zleceń otrzymanych w strukturze płatności transgranicznych była zbliżona i wyniosła w obu przypadkach nieco ponad 40%, z czego zdecydowaną większość stanowiły zlecenia międzybankowe. Wśród wartości płatności krajowych, których udział w ogólnej strukturze wartości zrealizowanych zleceń wyniósł około 17%, również zlecenia międzybankowe stanowiły zdecydowaną większość.

Wskazać też należy powolny, ale stały wzrost liczby i wartości zleceń realizowanych w systemie SORBNET-EURO w poszczególnych miesiącach II półroczu 2005 r. O ile w czerwcu liczba takich zleceń wyniosła 4.586 a wartość 1,35 mld euro, to w grudniu 2005 r. wielkości te wynosiły odpowiednio 6.434 i 2,41 mld euro.

W okresie II półroczu 2005 r. w systemie SORBNET zrealizowano 566.808 zleceń (średnio dziennie 4.463 zlecenia), co w porównaniu do 525.826 operacji w I półroczu 2005 r. stanowi wzrost o ok. 7,8%. Średnia dzienna wartość realizowanych w DSP zleceń wyniosła 124,98 mld zł. Średnia kwota jednego zlecenia płatniczego wyniosła ok. 28 mln zł (27,1 mln zł w poprzednim półroczu), co stanowi ponad 10 tys.- krotność średniej kwoty jednego

zlecenia w systemie ELIXIR (2,6 tys. zł). Z ogólnej liczby 566.808 zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET 468.988 (82,7 %) dotyczyło zleceń banków (w tym 234.613 zleceń klientowskich), 61.224 (10,8 %) zleceń NBP, 19.760 (3,48 %) zleceń KIR S.A. i 16.836 (2,97 %) zleceń KDPW S.A.

III. SYSTEMY KRAJOWEJ IZBY ROZLICZENIOWEJ S.A.

W II półroczu 2005r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami Krajowej Izby Rozliczeniowej S.A. były:

- 1) przyjęcie przez Radę Nadzorczą Izby planu strategicznego na lata 2006 – 2010,
- 2) powolny, ale stały wzrost transakcji z użyciem polecenia zapłaty.

Ad 1)

W dniu 29 września 2005 r. Rada Nadzorcza KIR S.A. przyjęła plan strategiczny Izby na lata 2006 – 2010. Jest to ważne wydarzenie, gdyż zaaprobowany przez akcjonariuszy dokument nakreśla podstawowe kierunki rozwoju Izby oraz zakłada, że KIR S.A. ma wkomponować się w infrastrukturę płatniczą UE jako jedna z pan-europejskich izb rozliczeniowych. Jednocześnie podjęto równie ważną decyzję, zakładającą dywersyfikację działalności KIR S.A. na obszary, wykraczające poza dotychczasową aktywność Izby. Pierwszym tego typu produktem ma być usługa „PayByNet”, ukierunkowana na obsługę transakcji internetowych. Jednocześnie KIR S.A. zamierza podjąć aktywne działania na rzecz pozyskiwania nowych klientów w tych obszarach działalności, które do tej pory były wykorzystywane wyłącznie w odniesieniu do banków i instytucji finansowych (np. archiwizacja).

Przesądzenie ww. kwestii przez akcjonariuszy, zgodnie z interesem spółki, oznacza jednocześnie konieczność wyjścia NBP z akcjonariatu KIR S.A. ze względu na brzmienie art. 5 ust. 2 ustawy o Narodowym Banku Polskim, zgodnie z którym NBP nie może być udziałowcem bądź akcjonariuszem innych osób prawnych, z wyjątkiem prowadzących działalność usługową wyłącznie na rzecz instytucji finansowych i Skarbu Państwa. Ponieważ usługa „PayByNet” ma być uruchomiona przez KIR już w najbliższym czasie, procedura sprzedaży przez NBP akcji Izby została już w NBP rozpoczęta.

W tym miejscu należałoby podkreślić, że zwołane na dzień 10.01.2006 r. Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy KIR S.A. dokonało zmiany w Statucie KIR S.A., gwarantując utrzymanie NBP przedstawiciela w Radzie Nadzorczej Izby niezależnie od posiadania przez NBP akcji Izby.

Ad 2)

W odniesieniu do polecenia zapłaty utrzymała się tendencja powolnego, ale stałego wzrostu dynamiki związanej z tą formą rozliczeń. W grudniu 2005r. zrealizowano 1.082.380 transakcji w porównaniu do 848.516 transakcji w czerwcu 2005r.

Z jednej strony stały, powolny wzrost transakcji pozwala mieć nadzieję, że w niedługim czasie instrument ten zajmie istotną pozycję w rozliczeniach detalicznych, do czego jest przeznaczony i predystynowany. Z drugiej jednak strony, nadal jego wykorzystanie w porównaniu do szacowanego na ok. 60 mln miesięcznie wolumenu płatności masowych

jest stanowczo niewystarczające z punktu widzenia promocji i wykorzystywania obrotu bezgotówkowego.

W omawianym okresie średnie miesięczne obroty brutto KIR S.A. w systemie ELIXIR wyniosły ok. 183,9 mld złotych, co w porównaniu do 164,3 mld zł w I półroczu 2005r. oznacza wzrost o ok. 5 %. Średnia miesięczna liczba transakcji w systemie ELIXIR w II półroczu 2005r. wyniosła 70.102,96 tys. (65.854,2 tys. w I półroczu 2005r.), tj. wzrosła o 6,45 %.

Zlecenia uznaniowe stanowiły 99,6 % obrotów, obciążeniowe natomiast tylko 0,4 %.

W I półroczu 2005r. obroty brutto w systemie ELIXIR w podziale wg sesji rozrachunkowych kształtowały się następująco:

- sesja poranna - 51 %,
- sesja popołudniowa - 24 %,
- sesja wieczorna - 25 %.

Odnosnie systemu EuroELIXIR, w omawianym okresie zrealizowano ogółem 459.526 zleceń płatniczych o wartości 1.764.525,1 tys. euro, co w porównaniu do 53.928 zleceń płatniczych o wartości 185.585,4 tys. euro w okresie od dnia 7 marca 2005 r. do dnia 30 czerwca 2005 r. stanowi istotny wzrost. Należy jednak mieć na uwadze, że system EuroELIXIR działa w wersji krajowej od 7 marca 2005 r., natomiast w wersji transgranicznej dopiero od 30 maja 2005 r. Z tego względu bardziej kompleksowa analiza jego wykorzystania przez banki zostanie dokonana dopiero po kolejnym, pełnym półroczu jego działania.

W strukturze zleceń w II półroczu, podobnie jak w przypadku systemu SORBNET-EURO, zdecydowaną większość, ponad 82%, stanowiły płatności transgraniczne, w szczególności płatności przychodzące do systemu (73%). Udział zleceń krajowych w ogólnej strukturze zleceń zrealizowanych w systemie wyniósł około 18%.

Biorąc pod uwagę przyrost liczby zleceń płatniczych zrealizowanych w systemie, zwraca uwagę najbardziej dynamiczny przyrost wysłanych płatności transgranicznych – ich przyrost w okresie od czerwca do grudnia 2005 roku był ponad dwukrotny tj. z wartości 4.467 w czerwcu do 14.053 zleceń płatniczych wysłanych w grudniu. W okresie tym ujemną tendencję odnotowały natomiast płatności krajowe, których wolumen spadł o 17% z 15.625 zleceń w czerwcu do 12.982 w grudniu.

Analizując wartość transakcji zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w II półroczu 2005 roku, również większość stanowią zlecenia transgraniczne wysłane (42%). Wartość zleceń krajowych w ogólnej strukturze wartości zleceń zrealizowanych w systemie była stosunkowo duża w porównaniu do liczby wysłanych zleceń krajowych i stanowiła około 40%. Największą dynamiką, podobnie jak w przypadku liczby zrealizowanych zleceń, stanowiły zlecenia transgraniczne wysłane, których wartość w omawianym okresie wzrosła ponad dwukrotnie tj. z około 14,1 mln euro w czerwcu do 43,4 mln euro w grudniu 2005 roku.

Przeprowadzona analiza wskazuje na stały i nieco bardziej dynamiczny, w porównaniu do systemu SORBNET-EURO, wzrost liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w poszczególnych miesiącach II półroczu 2005 roku. O ile w czerwcu liczba takich zleceń wyniosła 47.211, a wartość 182,3 mln euro, to w grudniu 2005 roku wielkości te wynosiły odpowiednio 97.086 zleceń o wartości blisko 362 mln euro.

Powolny, ale stabilny wzrost liczby zleceń realizowanych w systemach SORBNET-EURO i EuroELIXIR w poszczególnych miesiącach II półrocza 2005 r. sprawiał, że stałemu wzrostowi ulegał udział płatności w euro rozliczanych przez ww. systemy, stanowiące infrastrukturę krajową rozliczeń w euro, w ogólnej liczbie takich płatności rozliczanych przez polskie banki. O ile w czerwcu 2005 r. udział ten wynosił 8,5 %, to w grudniu 2005 r. wynosił już 15 %.

IV. SYSTEMY ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

W II półroczu 2005 roku najważniejszymi wydarzeniami związanymi z systemami rozrachunku papierów wartościowych były:

- 1) uchwalanie oraz wejście w życie pakietu trzech ustaw regulujących zasady funkcjonowania rynku kapitałowego w Polsce,
- 2) kontynuacja prac nad mechanizmami wspomagającymi płynność rozliczeń w systemie prowadzonym przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. (KDPW S.A.),
- 3) zmiany w systemie prowadzonym przez KDPW S.A. w związku z kontynuacją prac w zakresie usprawniania rozliczeń transakcji zawieranych na rynku MTS Poland,
- 4) w odniesieniu do systemu SKARBNET umożliwienie dostępu do Rejestru Papierów Wartościowych (RPW) podmiotów zagranicznych, mających status Dealera Skarbowych Papierów Wartościowych, a także ich udział w przetargach skarbowych papierów wartościowych bez konieczności uczestnictwa w RPW,
- 5) w systemie SEBOP przeprowadzenie testów celem zwiększenia liczby uczestników przetargów na bony pieniężne NBP,
- 6) zmiany w systemach SKARBNET i SEBOP w związku z koniecznością ich dostosowania do rekomendacji Europejskich Stowarzyszeń Sektora Kredytowego (European Credit Sector Associations).
- 7) prace nad zmianą systemu zbierania danych statystycznych w zakresie zawierania transakcji na papierach wartościowych, ich rozliczania oraz rozrachunku.

Ad 1)

Jednym z bardziej istotnych zdarzeń w II połowie 2005 roku, które wpłynęło na funkcjonowanie systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych, było uchwalenie oraz wejście w życie pakietu trzech nowych ustaw regulujących zasady funkcjonowania rynku kapitałowego w Polsce: *Ustawy o obrocie instrumentami finansowymi*, *Ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym* oraz *Ustawy o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych*. Ustawy te zastąpiły dotychczas obowiązującą ustawę – *Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi*. Wprowadzenie nowych aktów prawnych wymagało od operatorów systemów przede wszystkim dostosowania regulacji, będących podstawą funkcjonowania systemów rozrachunku papierów wartościowych.

Ad 2)

W ramach prac prowadzonych w KDPW S.A. nad mechanizmami wspomagającymi płynność rozliczeń pod koniec czerwca 2005 roku wprowadzono możliwość rozliczania transakcji typu *repo* i *sell/buy-back* w systemie RTGS (wcześniej transakcje te rozliczne były jedynie w systemie wielosecyjnym). Ze względu na termin uruchomienia tego projektu jego praktyczne wykorzystanie nastąpiło w II połowie 2005 roku.

Ad 3)

W ramach prac dotyczących usprawniania rozliczeń transakcji zawieranych na rynku MTS Poland dokonano następujących modyfikacji w systemie prowadzonym przez KDPW S.A.:

- wprowadzono możliwość otwierania kont „segregowanych” dla uczestników KDPW reprezentujących, w ramach dokonywanych rozliczeń, podmioty zawierające transakcje na tym rynku, niebędące uczestnikami KDPW, w szczególności podmioty zagraniczne,
- w odniesieniu do transakcji zawieranych na ww. rynku, których rozliczenie następuje na podstawie instrukcji rozliczeniowych, wprowadzono mechanizmy „opóźniające” przeterminowanie w systemie depozytowo-rozliczeniowym instrukcji wystawionych przez MTS CeTO S.A. Oznacza to w praktyce możliwość dokonania rozliczenia transakcji na warunkach uzgodnionych na rynku, w terminie 5 dni od pierwotnego terminu rozliczenia wskazanego w instrukcji przekazanej do KDPW przez MTS CeTO S.A.

Ad 4)

W II półroczu 2005 roku w systemie SKARBNET wprowadzono możliwość przystąpienia podmiotu zagranicznego, będącego Dealerem Skarbowych Papierów Wartościowych, do RPW, a także jego udziału w przetargach skarbowych papierów wartościowych (SPW) bez konieczności jednoczesnego uczestnictwa tego podmiotu w Rejestrze. Stworzono także warunki techniczne do rozliczania przez bank rozliczający operacji na SPW dokonanych przez podmiot zagraniczny.

Ad 5)

Ze względu na plany dopuszczenia od stycznia 2006 roku do rynku pierwotnego (przetarg podstawowy) wszystkich banków, dla których jest prowadzony rachunek bonów pieniężnych NBP w RPW oraz które posiadają moduł ELBON, w systemie SEBOP przeprowadzono testy, mające na celu zwiększenie liczby uczestników przetargów na bony pieniężne NBP.

Ad 6)

W związku z koniecznością dostosowania systemu RPW do rekomendacji zawartej w materiałach opracowanych przez Europejskie Stowarzyszenia Sektora Kredytowego (European Credit Sector Associations) pn. „Harmonisation of corporate actions processing in Europe”, zasady funkcjonowania systemów SKARBNET i SEBOP zmodyfikowano w taki sposób, aby papiery wartościowe w przeddzień ich wykupu przez emitenta nie były blokowane.

Ad 7)

W drugiej połowie 2005 r. w Europejskim Banku Centralnym (EBC) toczyły się intensywne prace zmierzające do zmodyfikowania procesu zbierania publikowanych w Blue Book danych

statystycznych dotyczących rynku kapitałowego w Unii Europejskiej. Celem tej zmiany jest usprawnienie i przyspieszenie przepływu danych, a także ujednoczenie ich zakresu. Prace toczą się trójtorowo, obejmując dane z zakresu (1) obrotu, (2) rozliczeń oraz (3) rozrachunku transakcji na papierach wartościowych. W pracach tych zaangażowani są (oprócz EBC) przedstawiciele wszystkich banków centralnych Unii Europejskiej, platform obrotu, centralnych kontrpartnerów oraz systemów rozrachunku papierów wartościowych, a także przedstawiciele stowarzyszeń branżowych ww. podmiotów rynkowych (FESE – Federation of European Securities Exchanges, EACH – The European Association of Central Counterparty Clearing Houses oraz ECSDA - European Central Securities Depositories Association).

Efektom prac nad usprawnieniem pozyskiwania danych statystycznych z zakresu systemów rozrachunku papierów wartościowych będzie opracowywanie jednolitej metodologii zbierania danych i jednolitego zakresu danych oraz spodziewane w I połowie 2006 r. podpisanie porozumień ramowych o ich wymianie. Ich stronami będą centralne depozyty papierów wartościowych, Europejski Bank Centralny i krajowe banki centralne.

W przypadku Polski zmianą zostaną objęte dane przekazywane do tej pory z Rejestru Papierów Wartościowych, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych S.A., Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. oraz MTS – CeTO S.A.

W II półroczu 2005r. KDPW S.A. rozliczył 4.170.454 transakcje na łączną wartość 2.542 mld złotych (w I półroczu 2005r. odpowiednio 3.072.744 transakcje o wartości 1.783,2 mld zł).

W omawianym okresie Rejestr Papierów Wartościowych przetworzył 38.232 transakcje bonami skarbowymi o wartości 689 mld zł (w I półroczu 2005r. 44.284 transakcje o wartości 775,33 mld zł), oraz 2.236 transakcji bonami pieniężnymi na kwotę 1.074,4 mld złotych (2.027 transakcji o wartości 781,8 mld zł w I półroczu 2005r.).

V. KARTY PŁATNICZE

W II półroczu 2005 r. na rynku kart płatniczych zaszły następujące zmiany:

- 1) Utrzymała się tendencja wzrostowa liczby kart płatniczych na rynku. Na koniec grudnia 2005 r. banki wydały 20,37 mln kart, co oznacza wzrost w ciągu półrocza o 8 %.
- 3) Wzrosła liczba i wartość transakcji dokonywanych kartami. W II półroczu 2005 r. kartami zrealizowano 405,5 mln transakcji o wartości 99,3 mld złotych, co oznacza wzrost w stosunku do I półrocza 2005 r. odpowiednio o 9,4 % i 13 %, natomiast w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego odpowiednio o 19,4 % i 18,3 %.
- 4) Znacznie wzrosła liczba kart kredytowych (o 24,4 % w porównaniu do czerwca 2005r.). Jest to bardzo pozytywna tendencja, bowiem karty kredytowe, w odróżnieniu od kart debetowych, są głównie wykorzystywane do dokonywania płatności bezgotówkowych (ponad 90% liczby transakcji dokonywanych kartami kredytowymi to transakcje bezgotówkowe). Znacząco wzrósł również udział kart kredytowych w ogólnej liczbie wydanych kart. Udział poszczególnych rodzajów kart w liczbie wydanych kart kształtował się na koniec 2005 r. następująco:
  - karty debetowe 76,6 % (na koniec roku 2004 stanowiły 84,5 %),
  - karty kredytowe 20,4 % (na koniec roku 2004 stanowiły 11,8 %),
  - karty obciążeniowe 3 % (na koniec roku 2004 stanowiły 3,7 %).

- 5) Nieznacznie poprawiła się na rynku sieć bankomatów. Na koniec 2005 r. posiadacze kart mieli dostęp do 8776 bankomatów na terenie kraju, co oznacza wzrost w porównaniu do I półrocza 2004 r. o ok. 3,6 %.
- 6) Nadal na rynku dominują karty oparte na technologii paska magnetycznego, których udział na rynku wyniósł na koniec 2005 r. 96,9%. Systematycznie rośnie liczba kart w standardzie EMV, które oprócz paska magnetycznego wyposażone są również w mikroprocesor. Liderem na rynku jest Bank Zachodni WBK SA, który wydał już ponad 500 tys. takich kart.
- 7) Na koniec grudnia 2005 r. na rynku było ponad 130 tys. terminali POS, co oznacza, że w ciągu ostatnich sześciu miesięcy odnotowano wzrost o 9 %. Według danych przekazanych do NBP przez agentów rozliczeniowych w punktach handlowo-usługowych na terenie naszego kraju dokonano w II półroczu br. prawie 144 mln transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości ponad 17,8 mld zł. Oznacza to wzrost w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku odpowiednio o 35,1 % i 28,2 %.

Zasygnalizowane powyżej tendencje wskazują, że rynek kart płatniczych należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się rynków usług bankowych. Organizowane przez banki, wspólnie z organizacjami międzynarodowymi (VISA, MasterCard), akcje marketingowe, mające na celu edukację klientów i ich zachęcenie do dokonywania płatności bezgotówkowych, przynoszą pozytywny efekt. Zbierane przez NBP dane statystyczne pozwalają stwierdzić, iż stopniowo zmieniają się zachowania posiadaczy kart, którzy coraz częściej wykorzystują karty do dokonywania płatności bezgotówkowych. W drugim półroczu 35,3 % liczby i 18 % wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi stanowiły transakcje bezgotówkowe, w analogicznym okresie roku ubiegłego wskaźniki te wynosiły odpowiednio 31,4 % i 16,3 %.

VI. OSZUSTWA W ZAKRESIE ROZLICZEŃ PIENIĘŻNYCH PRZEPROWADZANYCH ZA POŚREDNICTWEM BANKÓW

Według danych przekazywanych przez banki w II półroczu 2005 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 10.512, a wartość 8.070.708 zł. W porównaniu do poprzedniego półrocza liczba operacji wzrosła o 0,6 %, a wartość spadła o 9,2 %. Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że dokonano 4.311 operacji oszukańczych kartami płatniczymi na kwotę 3.833.812 zł. Wzrost oszustw wyniósł odpowiednio 0,3 % i 39,5 %. Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowią 0,02 % ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez poszczególnych agentów.

Z uwagi na różny zakres oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki. Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi wraz z PIN-kodem lub sfalszowanymi oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami sfalszowanymi i skradzionymi w Polsce lub podczas pobytu posiadaczy kart za granicą.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych najbardziej niebezpieczne, choć mało liczne, są oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie stwierdzono 279 takich przypadków w porównaniu do 418 w poprzednim półroczu. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zwiększyła się z ok. 30.566 zł do ok. 33.140 zł.

W II półroczu 2005 dokonano 22 transakcji oszukańczych z wykorzystaniem czeków, co oznacza spadek w stosunku do I półrocza 2005 r. o 71 %. Liczba transakcji oszukańczych czekami od dłuższego czasu notuje tendencję spadkową. Sytuacja ta jest wynikiem malejącej roli tego instrumentu płatniczego w rozliczeniach pieniężnych.

Na podkreślenie zasługuje fakt braku odnotowania jakichkolwiek incydentów związanych z poleceniem zapłaty.

VII. DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ NBP W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMAMI PŁATNOŚCI I SYSTEMAMI AUTORYZACJI I ROZLICZEŃ PROWADZONYMI PRZEZ NIEBANKOWYCH AGENTÓW ROZLICZENIOWYCH

W II półroczu 2005 r. NBP realizował zadania w zakresie nadzoru nad systemami płatności wynikające z ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, jak również zadania wynikające z ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych.

Po raz pierwszy Narodowy Bank Polski zebrał dane statystyczne na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2004r. w sprawie sposobu, zakresu i terminów przekazywania przez podmioty uczestniczące w rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych danych niezbędnych do dokonywania przez Narodowy Bank Polski oceny funkcjonowania rozliczeń pieniężnych i rozrachunków międzybankowych (Dz. U. Nr 107, poz.1139).

Przepisy ww. rozporządzenia nałożyły obowiązek przekazywania, na żądanie NBP, określonych danych statystycznych do Narodowego Banku Polskiego na podmioty nieobjęte dotychczas sprawozdawczością bankową. Podmiotami tymi są: spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, przedsiębiorcy wykonujący działalność gospodarczą w zakresie wykonywania i pośrednictwa w realizowaniu przekazów pieniężnych krajowych i zagranicznych (np. Western Union, MoneyGram), przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą polegającą na pośredniczeniu w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe (np. BillBird S.A., Unikasa, Mieszko, Polska Sieć Opłat, Skarbonka itp.).

Duże zmiany zaszły na rynku agentów rozliczeniowych. Prowadząca działalność agenta rozliczeniowego spółka CardPoint S.A. zawarła z Bankiem Handlowym w Warszawie S.A. umowę kupna części przedsiębiorstwa bankowego obejmującej prowadzenie działalności w zakresie rozliczeń transakcji dokonywanych kartami płatniczymi. Ponieważ prowadzenie takiego systemu przez agenta rozliczeniowego niebędącego bankiem wymaga uzyskania zgody Prezesa NBP, spółka złożyła odpowiedni wniosek wraz z dokumentacją dotyczącą spółki, systemu autoryzacji i rozliczeń oraz programem prowadzenia działalności agenta rozliczeniowego. W grudniu 2005 r. Prezes NBP wydał zgodę na prowadzenie przez CardPoint S.A. systemu autoryzacji i rozliczeń prowadzonego do tej pory przez Bank Handlowy w Warszawie S.A.

PODSUMOWANIE

Funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2005r. należy ocenić bardzo pozytywnie. Było to pierwsze półrocze, w którym równolegle i bez żadnych istotnych zakłóceń (np. opóźnień w rozrachunku) funkcjonowały dwa systemy RTGS (dla transakcji w złotych i w euro) i dwa systemy Krajowej Izby Rozliczeniowej S.A.

Podkreślić należy utrzymywanie przez banki dyscypliny w zakresie zapewnienia środków na rozrachunek wyników rozliczeń z systemu ELIXIR w KIR S.A. W omawianym okresie nie zanotowano żadnego przypadku opóźnienia sesji rozrachunkowej z tego tytułu, analogicznie jak w poprzednim półroczu. Innymi słowy, istniejący od listopada 2004r. mechanizm gwarancji rozrachunku nie został w systemie ELIXIR w praktyce zastosowany do końca 2005 r.

W odniesieniu do systemów rozrachunku papierów wartościowych na uwagę zasługuje przede wszystkim wejście w życie pakietu trzech ustaw regulujących zasady funkcjonowania rynku kapitałowego w Polsce oraz dokonanie zmian w systemach SKARBNET i SEBOP, w związku z koniecznością ich dostosowania do rekomendacji Europejskich Stowarzyszeń Sektora Kredytowego.

Sporządził:

Krzysztof Freliszek